

DICȚIONAR ISTORIC

– ediția a II-a revizuită și adăugită –

AACHEN, oraș în V Germaniei, principala reședință a Imperiului Carolingian. Aici au fost semnate tratatele de pace prin care s-au încheiat războiul dintre Franța și Spania (1667-1668) și Războiul de Succesiune la tronul Austriei (1740-1748).

AARON (sec. XIII î.Hr.), fratele lui Moise și primul mare preot al neamului lui Israel.

ABATE, conducătorul spiritual și administrativ al unei mănăstiri catolice.

ABAȚIE, instituție a monahismului catolic medieval, formată din călugări, clădirile și totalitatea bunurilor ce aparțineau acestora. Abațiile au avut un rol important în păstrarea valorilor spirituale ale Antichității și în conturarea culturii medievale. Perioada de glorie a durat între sec. X-XIV, după care majoritatea au decăzut ca urmare a răspândirii protestantismului.

ABBAS CEL MARE, șah al Persiei (1587-1629). A fixat capitala la Ispahan.

ABBAS FARHAT (1889-1985), om politic algerian, președintele guvernului provizoriu algerian (1958-1961).

ABBASIZI (750-1258), dinastie de califi arabi din Bagdad. Abbasizii se considerau descendenții lui Abbas, unchiul lui Mahomed. Califii au întărit orânduirea feudală, confruntându-se în același timp și cu mari răscoale care le-au slăbit puterea. Figura proeminentă a dinastiei a fost Harun-al-Rashid (786-809), cel care a transformat Bagdadul în centrul cultural și politic al Islamului.

ABBISINIA, vechea denumire a Etiopiei.

ABD AL-AZIZ III IBN SA'UD (1880-1953), rege al Arabiei Saudite (1932-1953),

căreia i-a pus bazele în 1932. Este creatorul instituțiilor moderne saudite.

ABD AL-RAHMAN I (731-788), primul emir omayad al Cordobei (756-788).

ABDICARE, renunțare la tron. Poate avea efect doar pentru semnatar sau poate duce la sfârșitul dinastiei sau monarhiei dacă cel în cauză renunță la orice fel de pretenții și pentru urmași.

ABDUL AZIZ, sultan otoman (1861-1876). A fost detronat printr-o sângeroasă lovitură de stat pusă la cale de opoziția liberală.

ABDUL-HAMID I (1774-1789), sultan turc, în timpul căruia Imperiul Otoman și-a accentuat declinul.

ABDUL-HAMID II, sultan turc (1876-1909). În timpul domniei sale România și-a obținut independența. A instaurat un regim de teroare, înăbușind sângeros răscoalele din Armenia, Bosnia, Herțegovina și Macedonia.

ABDULLAH ABD ALLAH, emir (1921-1946) și rege (1946-1951) al Transiordaniei, aparținând Dinastiei Hașemite.

ABDULLAH II (n. 1962), rege al Iordaniei din Dinastia Hașemită. I-a succedat în 1999 la tron tatălui său, Hussein.

ABDUL RAHMAN (1903-1990), om politic malaezian, artizanul independenței. Prim-ministru (1957-1970).

ABHAZI, popor caucazian din Georgia și Rusia (~ 100.000 loc.). Au emigrat în Turcia (1870) după ocuparea țării de către Rusia (1864). Minoritate importantă și în zona Orientului Mijlociu.

ABOLIȚIONISM, mișcare care a militat pentru desființarea comerțului cu sclavi și suprimarea sclaviei. S-a dezvoltat între sec. XVII-XIX în Europa și America. A culminat cu Războiul de Secesiune (1861-1865).

ABRAHAM, BĂTĂLIA DE LA, bătălia de la 13 sept. 1759, din cadrul Războiului de 7 Ani, soldată cu victoria decisivă a englezilor asupra armatelor franceze conduse de Montcalm în Québec.

ABROGARE, eliminare sau anulare a unui document oficial sau a unei legi.

ABSENTEISM, abținere voită de la exercitarea dreptului de vot. Des folosit ca formă de protest.

ABSOLUTISM, regim politic propriu monarhiei autoritare. Se bazează pe puterea nelimitată a monarhului, lipsind populația de orice fel de drepturi politice.

ABSOLUTISM LUMINAT, formă de guvernare apărută în sec. XVIII. Se caracterizează prin receptivitatea suveranilor la unele cerințe ale societății, în scopul introducerii unor reforme pentru prelungirea regimului.

ABU-BAKR ABDALLAH IBN OSMAN (573-634), primul calif arab (632-634). A întreprins campanii de cucerire în Irak și Palestina.

ABU-SIMBEL, sit arheologic în aval de cea de-a doua cataractă a Nilului. Adăpostea Templul lui Ramses II, templu strămutat pe o platformă artificială după construcția barajului de la Assuan (1963-1968).

ABWEHR, *apărare*; serviciu de informații german, fondat în 1919. A fost condus între 1935 și 1944 de amiralul Canaris. A jucat un rol important în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

ABYDOS, oraș antic egiptean, important centru de pelerinaj pentru adepții lui Osiris. Necropole ale primilor faraoni.

ACADEMIA MIHĂILEANĂ, instituție de învățământ superior înființată la Iași de către Gheorghe Asachi, sub patronajul lui Mihail Sturdza, în 1835.

ACADEMISM, manieră în artă ce cultivă un ideal de frumusețe rece, convențională.

ACADIA, prima colonie franceză de pe continentul nord-american. Corespunde Noii Scoții de astăzi. A fost cedată englezilor în 1713.

ACCIAIUOLI, mare familie florentină, proprietara unei companii bancare (sec. XIV).

ACEMI ÖGLAN, tânăr recrutat de sultanul otoman pentru a-i servi în armată sau în administrație.

ACHESON DEAN GOODERHAM (1893-1971), om politic american. Succesorul gen. Marshall în funcția de secretar de stat (1949-1953). A pus bazele NATO și a condus politica Statelor Unite în războiul din Coreea (1951-1953).

ACIDAVA, castru roman ce a făcut parte din Limesul Alutanus, situat pe malul drept al Oltului.

ACLAMAȚIE 1. Urale și aplauze prin care o mulțime își manifestă entuziasmul sau aprobarea pentru cineva sau ceva. 2. Cântec în cinstea împăratului în ceremonialul bizantin.

ACREDITARE, împuternicire dată reprezentantului diplomatic într-un stat.

ACROPOLA ATENEI, complex religios și cultural construit pe parcursul a 500 de ani la Atena. Monumentele cele mai repre-

zentative sunt: Parthenonul, Templul lui Nike Apteros, Statuia zeiței Athena, Erechtheionul și Teatrul lui Dionissos. În timpul lui Pericle a fost împodobit cu frize de către Fidias.

ACROPOLĂ, perimetru fortificat al unei comunități urbane din Grecia antică, situat în zona cea mai înaltă a orașului. Folosit pentru construcția unor monumente religioase sau în caz de război.

ACTA DIURNA (sec. II d.Hr.), afișaje, însemnări zilnice în Imperiul Roman, prin care se difuzau informații de ordin militar, politic și administrativ.

ACTIUM, BĂTĂLIA DE LA, victorie a lui Octavian și a lui Agrippa împotriva lui Antoniu și a Cleopatrei în Grecia, în 31 î.Hr. A marcat începutul dominației lui Octavian asupra întregii lumi romane.

ACTIVISM POLITIC, tactică adoptată de către Partidul Național Român din Transilvania (1905) și care a constat în participarea la viața politică din Austro-Ungaria, cu scopul dobândirii drepturilor pentru populația majoritară românească.

ACTIVIST DE PARTID, membru al Partidului Comunist Român care se consacră exclusiv muncii de partid.

ACTUL ADIȚIONAL LA CONSTITUȚIA IMPERIULUI, constituție de scurtă durată, cu caracter liberal, adoptată de Napoleon I după întoarcerea sa de pe Insula Elba (1815).

ACTUL DE NAVIGAȚIE, lege a Parlamentului Englez din 1651, prin care se permitea pătrunderea în Anglia a mărfurilor pe corăbii englezești, iar corăbiile străine puteau aduce în porturile englezești doar mărfuri fabricate în țările lor. Actul a dat o puternică lovitură

flotei olandeze, care până atunci deținea monopolul comerțului internațional, și a favorizat dezvoltarea flotei engleze.

ACULTURAȚIE, schimburile rezultate din contactul direct și durabil dintre două culturi.

AD, abreviere pentru ANNO DOMINI (= în anul Domnului). Este folosit pentru a indica anii după nașterea lui Iisus (d.Hr.).

ADAMCLISI, localitate din Dobrogea de sud în perimetrul căreia se află ruinele monumentului Tropaeum Traiani, ridicat de Traian în 109 d.Hr. Acesta imortalizează victoria în fața dacilor aliați cu roxolanii din Primul Război Daco-Roman. Restaurat în 1977.

ADAMS JOHN (1735-1826), om politic american. Lider federalist, președinte al SUA (1797-1801).

ADAMS JOHN QUINCY (1767-1848), om politic american, fiul lui John Adams. Ca secretar de stat (1817-1825), a fost unul dintre autorii *doctrinei Monroe*. Președinte al SUA (1825-1829).

ADAMS SAMUEL (1722-1803), om politic american, unul dintre liderii luptei pentru independența SUA.

ADDINGTON HENRY (1757-1844), om politic britanic, prim-ministru în 1801.

ADENAUER KONRAD (1876-1967), om politic german, cancelar al RFG (1949-1963), președinte al CDU, a impus revitalizarea economică a țării. Partizanul cel mai activ al Comunității Europene și artizanul apropiierii germano-franceze (1962-1963).

ADEVĂRUL, cotidian cu orientare democratică, înființat în 1888 de către Alexandru Beldiman. A apărut la București în mai multe etape: 1888-1916, 1919-1937, 1946-1951, 1989 până în prezent.

ADHERBAL, rege al Numidiei (118-112 î.Hr.).

ADOLF-FREDERIC (1710-1771), rege al Suediei (1751-1771).

ADOR GUSTAV (1845-1928), om politic elvețian. Președinte al Comitetului Internațional al Crucii Roșii.

ADRIAN PUBLIUS AELIUS (76-138 d.Hr.), urmașul lui Traian la tronul Romei (117-138 d.Hr.). Este inițiatorul a numeroase reforme administrative, urmărind întărirea puterii aristocrației romane. În plan militar a aplicat o politică defensivă. În 119 d.Hr. a împărțit Dacia în două provincii: Dacia Superior și Dacia Inferior.

ADRIANOPOL, oraș fondat de împăratul Adrian. În 1205 armatele româno-bulgare i-au înfrânt aici pe cruciații Imperiului Latin. Între 1365 și 1453 a fost capitala Imperiului Otoman. Azi *Edirne*.

ADRIANOPOL, PACEA DE LA, pace semnată în 1829, în urma războiului ruso-turc din 1828-1829. Pentru Moldova și Țara Românească prevedea: restituirea către Țara Românească a cetăților de pe malul stâng al Dunării, autonomie administrativă pentru ambele țări române, alegerea pe viață a domnului, care va administra liber țara împreună cu Divanul, libertatea comerțului pentru toate categoriile de produse, îngrădirea dreptului de intervenție a Turciei în Principate și menținerea ocupației militare rusești până la achitarea integrală a despăgubirilor de război de către Poartă.

ADSTRAT, totalitatea elementelor străine care se adaugă unui idiom după constituirea lui.

ADUNAREA NAȚIONALĂ 1. Denumire aleasă de adunarea Stării a Treia la 17 iun.

1789 în timpul Stărilor Generale pentru a se autodefini ca reprezentantă a voinței populației. La ea s-au aliat și membri ai nobilimii și clerului. 2. Camera Inferioară a Parlamentului Francez.

ADUNAREA NAȚIONALĂ DE LA ALBA-IULIA, adunare națională convocată la Alba-Iulia la 18 nov./1dec. 1918, din inițiativa Consiliului Național Român Central, la care reprezentanții populației românești din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș au decis, în unanimitate, unirea cu România. Moment de apogeu al luptei naționale a românilor. Participarea a 1.228 de delegați (deputați aleși) și a peste 100.000 de oameni a marcat voința națională a românilor de unire cu Regatul României. Cuvântarea solemnă a fost rostită de Vasile Goldiș care, după ce a făcut o retrospectivă istorică asupra trecutului poporului român, a propus în final adoptarea de către Adunare a proiectului de rezoluție, care începe astfel: „Adunarea Națională a tuturor Românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba-Iulia în ziua de 18 Noiembrie 1918/1 Decembrie decretează unirea acelor Români și a tuturor teritoriilor locuite de dâșii cu România”. Pentru conducerea Transilvaniei până la întrunirea Constituantei, Adunarea Națională a hotărât alegerea unei adunări legislative numite Marele Sfat Național, compus din 250 de membri, dintre care 200 erau aleși imediat de Adunare, iar restul erau cooptați de Marele Sfat Național. Acesta, la rândul său, numea guvernul provizoriu, Consiliul Dirigent, alcătuit din 15 membri. Participanții adunați pe Câmpul lui Horea au aprobat hotărârea de unire necondiționată și pentru totdeauna a Transilvaniei cu România. Naționalitățile conlocuitoare au aprobat hotărârea Adunării.

ADUNAREA DE LA BLAJ, adunare convocată între 15 și 17 mai 1848 pe Câmpia Libertății de la Blaj, de către Avram Iancu și A. Papiu-Illarian, cu participarea a 40.000 de persoane, în marea lor majoritate iobagi. Adunarea a aprobat *Proclamația de la Blaj*.

ADUNAREA GENERALĂ A ONU, organul principal al ONU, alcătuit din reprezentanții tuturor țărilor membre (192). Dezbate problemele legate de securitatea internațională și face recomandări statelor membre. Ea hotărăște admiterea de noi membri și alege reprezentanții nepermanenți din cadrul Consiliului de Securitate. Se întâlnește în sesiune anuală ordinară și în sesiuni speciale. La sfârșitul anului 2000 a fost martora celei mai mari reuniuni la nivel înalt din istorie, când 192 de șefi de stat și de guvern au participat la sesiunea dedicată trecerii în noul mileniu.

ADUNAREA LEGISLATIVĂ 1. Organ al puterii legislative din perioada Revoluției Franceze, care a funcționat între 1 oct. 1791 și 28 sept. 1792. A decretat suspendarea monarhiei (10 aug. 1792) și întemnițarea familiei regale. 2. Adunare care votează legile.

ADUNĂRI AD-HOC, adunări reprezentative, formate din reprezentanții tuturor categoriilor sociale, cu rol consultativ, convocate pentru un anumit obiectiv. Au fost convocate în 1857 la Iași și București pentru a se pronunța asupra unirii Principatelor.

ADUNĂRILE OBȘTEȘTI, adunări convocate de către domnitor sau de regele Ungariei, cu atribuții juridice și legislative.

AERARIUM, tezaur public la romani, administrat de Senat și păstrat în Templul lui Saturn din Roma.

AFET, suport pe care se poziționează armele de foc, în speță cele de calibru mare.

AFRO-AMERICANI, descendenți ai sclavilor negri, deportați între sec. XVI-XIX din Africa în America. Emanciparea lor s-a datorat abolirii sclaviei (1865), în urma Războiului de Secesiune. Izolați inițial în societatea americană și supuși persecuțiilor de organizații rasiste (ex.: Ku Klux Klan), au dobândit un statut aparte în urma contribuției la cel de-al Doilea Război Mondial și al mișcării de emancipare conduse de Martin Luther King. Reprezintă astăzi 13% din populația SUA. Cultură, limbaj și stil de viață specifice.

AGĂ, comandant turc, însărcinat cu paza orașelor. Termenul a fost folosit în sec. XVIII-XIX și ca titlu pentru șeful poliției din București și Iași.

AGESILAS II, rege al Spartei (399-360 î.Hr.). I-a învins pe persi la Corena, în Beoția (394 î.Hr.).

AGHLABITĂ, dinastie arabă (800-909) ce a condus partea orientală a Africii.

AGIDA, dinastie din Sparta; a dominat scena politică a regatului în sec. IV-III î.Hr.

AGIS IV, rege spartan (244-241 î.Hr.). A fost asasinat în urma reformei agrare pe care a încercat să o impună.

AGORĂ, piața publică în Grecia antică, în care se țineau discursuri, se vota și erau aduse la cunoștința poporului măsurile luate de reprezentanții săi.

AGRESIUNE MILITARĂ, atac armat al unui stat asupra altui stat, fără avertisment prealabil.

AGRICOLA CNAEUS IULIUS (40-93 d.Hr.), general roman. A încheiat cucerirea Britaniei.

AGRIGENTO, oraș din sudul Siciliei, întemeiat de grecii doriani în sec. VI î.Hr. Aliat cu Cartagina în primele două războaie punico, a fost definitiv înfrânt în 210 î.Hr.

AGRIPPA MARCUS VIPSANIUS (63-12 î.Hr.), general roman. Colaborator al lui Caesar și al lui Octavian pe probleme navale. L-a înfrânt la Actium pe Antoniu (31 î.Hr.) și a inaugurat la Roma Panteonul.

AGRIPPINA IULIA (16-59 d.Hr.), a patra soție a împăratului Claudiu. Și-a asasinat soțul, înlăturându-l apoi și pe fiul acestuia, Britanicus, cu scopul de a-i asigura succesiunea la tron fiului ei din prima căsătorie, Nero. A exercitat asupra lui Nero o mare influență, până la asasinarea ei de către acesta.

AHEENI, uniune de triburi care au pătruns în Grecia la începutul mil. II î.Hr., stabilindu-se în Pelopones. Sunt întemeietorii unui puternic centru de civilizație. Sub presiunea dorienilor, s-au retras în nordul pen. Pelopones (sec. XII î.Hr.).

AHEMENIZI, dinastie persană (558-330 î.Hr.). În timpul acestei dinastii Persia a devenit cel mai întins și mai organizat stat antic de până atunci. Cei mai importanți suverani ai ei au fost: Cyrus, Darius I, Xerxes și Darius III.

AHIDJO AHMADOU (1924-1989), om politic camerunez, artizanul proclamării independenței Camerunului. Președinte al Republicii între 1961 și 1982.

AHMAD IBN TULUN (835-884), fondatorul dinastiei Tulunide.

AHMED III, sultan otoman (1703-1730). Armata sa a învins la Stănilești (1711) coaliția ruso-moldovenească. În urma înfrângerii suferite în fața austriecilor, a semnat Pacea de la Passarowitz (1718), prin care Imperiul

Otoman a cedat habsburgilor o parte din Serbia, Banatul și Oltenia.

AHMOSIS, faraon al Egiptului (1580-1558 î.Hr.). Fondatorul Dinastiei XVIII.

AIGOS POTAMOS, BĂTĂLIA DE LA, confruntare din timpul Războiului Peloponesiac (405 î.Hr.). Victorie a flotei spartane în fața celei ateniene.

AJUTORINȚĂ, bir instaurat în Moldova și Țara Românească în sec. XVIII. În Moldova era perceput pentru ogeacuri, iar în Muntenia pentru vitele mari.

AKBAR DJALAL AL-DIN MUHAMMAD (1542-1605), mare pașah al Indiei (1556-1605) din dinastia Marilor Moguli. Sprijinindu-se pe aristocrația feudală, a reformat statul în scopul creării unui feudal centralizat. Protector al artelor.

AKÇE, mică monedă de argint turcească.

AKHENATON, numele faraonului Amenophis IV, asumat în urma reformei sale religioase, în cadrul căreia a înlocuit pantheonul egiptean cu o divinitate unică, reprezentată de Soare.

AKINAKES, denumire folosită de Herodot pentru a desemna spadele scurte ale perșilor și sciților.

AKINCI, soldat de elită turc, infanterist sau cavalerist, plasat de obicei la graniță.

AKINGII, trupe de cavalerie ușoară din armata otomană.

AKKAD, oraș antic din Mesopotamia, situat pe malul stâng al Eufratului. În mil. III î.Hr. a fost centrul puternicului stat sclavagist Akkad.

AKKADIENI, popor de origine semitică, întemeietor al orașului și statului Akkad. Arta lor a continuat-o pe cea sumeriană.

AKSUM, regat al Africii negre, cristalizat în sec. I d.Hr. în N Etiopiei de astăzi. Fondat de triburile sosite din Arabia, el a întreținut strânse legături comerciale cu Imperiul Roman, cu India și Persia. Între sec. III-VI d.Hr. și-a extins dominația asupra întregii Pen. Arabe. Creștinismul pătrunde în sec. IV d.Hr. prin Sf. Frumantirus, dar datorită pierderii contactului cu restul bisericilor creștine prin invazia arabilor, acesta va căpăta o formă proprie. Se va transforma treptat, devenind în sec. VIII d.Hr. regatul Etiopiei.

ALADI, *Asociația Latino-americană de Integrare*, fondată la Montevideo în 1980, cu scopul creării unei piețe comune în America de Sud.

ALAMI, triburi de origine sarmatică. Locuiau în sec. II și III d.Hr. în N Mării Negre și în Munții Caucaz. Împinși de huni (sec. IV d.Hr.), au pătruns în Europa Centrală și Occidentală, unde au fost învinși și asimilați de vizigoți.

ALARIC I (370-410 d. Hr.), rege al vizigoților (396-410 d.Hr.). Sub conducerea sa vizigoții au ocupat și au jefuit Roma (410 d.Hr.).

ALARIC II, rege al vizigoților din Aquitania (484-507 d.Hr.). A fost învins de Clovis la Vouillé (507 d.Hr.). Moartea sa a reprezentat sfârșitul dominației vizigote în Galia.

ALĂ, unitate romană de cavalerie, făcând parte din trupele auxiliare. A fost folosită în timpul Imperiului.

ALĂUTA ROMÂNEASCĂ, supliment al gazetei *Albina românească*. Prima revistă literară din Moldova. A apărut la Iași la 14 mar. 1837 sub egida lui Gheorghe Asachi. Un an mai târziu a apărut o nouă serie, sub conducerea lui Mihail Kogălniceanu. A fost suprimată la 1 sept. 1838.

ALBAC, comună din jud. Alba, în Munții Apuseni, unde s-a născut Horea (1730).

ALBA-IULIA, așezare dacică, apoi castru roman ce a cunoscut o puternică dezvoltare în timpul Evului Mediu, datorită activității culturale și comerciale. La 1 nov. 1599, Mihai Viteazul a intrat victorios în Alba-Iulia și a schimbat titlul de locțiitor al împăratului Rudolf cu acela de *domn al Țării Românești și a toată țara Ardealului*. Din sec. XVII a devenit un important centru tipografic. A fost martorul execuției, la 28 feb. 1785, a lui Horea și Cloșca. La 1 dec. 1918, Marea Adunare Națională a consfințit unirea Transilvaniei cu România, desăvârșind procesul de formare a României Mari.

ALBERONI GIULIO (1664-1752), cardinal italian și ministru al lui Filip V al Spaniei (1716).

ALBERT (1559-1621), arhiduce de Austria, guvernatorul Țărilor de Jos (1596-1621).

ALBERT (1817-1895), arhiduce și general austriac. Unchiul lui Franz Josef.

ALBERT I (1875-1934), rege al Belgiei (1909-1934). Supranumit *Regele-Cavaler*.

ALBERT I DE BALLENSTÄDT (1100-1170), primul conducător al landului Brandenburg.

ALBERT I DE HABSBURG (1255-1308), rege al Germaniei și împărat (1298-1308). A limitat puterea feudalilor.

ALBERT II (n.1934), rege al Belgiei din 1993. Fiul lui Leopold III.

ALBERT V DE HABSBURG (1397-1439), duce de Austria (1404-1439), rege al Boemiei și al Ungariei (1437).

ALBERT DE BRANDENBURG (1490-1568), primul duce ereditar al Prusiei (1525-1568).

ALBERTINA, importantă colecție publică de documente, aflată la Viena.

ALBINA, revistă săptămânală destinată satelor, fondată de Spiru Haret în oct. 1897. A răspândit cunoștințe științifice în rândul țăranilor.

ALBION, denumire dată în Antichitate Angliei.

ALBIZZI, familie nobilă din Florența (sec. XIV-XV). Adversara familiei Medici.

ALBRET, familie din Gasconia căreia i-a aparținut Jeanne d'Albret, mama lui Henric IV.

ALBRIGHT MADELEINE (n. 1937), diplomat și om politic american, de origine cehă. Democrată, a reprezentat SUA la ONU (1993-1997) și a fost secretar de stat în timpul mandatului președintelui Bill Clinton (1997-2001).

ALBUQUERQUE, ALFONSO DE (1453-1515), conchistador portughez, vicerege al Indiilor (1509).

ALCALÁ ZAMORA Y TORRES NICETO (1877-1949), om politic spaniol, primul președinte al Republicii (1931-1936).

ALCIBIADE (~ 450-404 î.Hr.), om politic, general și orator grec, elevul lui Socrate. În timpul Războiului Peloponesiac (431-404 î.Hr.) i-a ajutat pe spartani, în detrimentul patriei sale. După lovitura de stat oligarhică de la Atena (411 î.Hr.), a fost rechemat și ales strateg al flotei. În 405 î.Hr. a devenit strateg cu putere deplină. Era renumit pentru viața sa libertină.

ALENA (Accord de libre-échange nord-américain), *Acordul de liber schimb nord-american*, acord economic multinațional semnat în 1992 între SUA, Canada și Mexic. A intrat în vigoare în 1994.

ALESIA, locul bătăliei decisive date de Caius Iulius Caesar pentru cucerirea Galiei în 52 î.Hr., soldată cu înfrângerea lui Vercingetorix. Bătălia a fost descrisă în *Caesar – De Bello Gallico*. Corespunde azi localității *Alise-Sainte-Reine*, Franța.

ALEXANDER HAROLD GEORGE (1891-1969), mareșal britanic. Adjunctul lui Eisenhower, a comandat forțele aliate în Italia (1943-1944) și pe cele din Mediterana (1944-1945). Guvernator al Canadei (1946-1952) și ministru britanic al Apărării (1952-1954).

ALEXANDRA FEDOROVNA (1872-1918), ultima împărăteasă a Rusiei. Fiica lui Ludovic IV, duce de Hesse, s-a implicat masiv în viața politică din Rusia până la detronarea soțului ei, Nicolae II, în 1917. A fost executată de către bolșevici împreună cu toată familia sa în 1918.

ALEXANDRIA, nume generic dat celor 14 orașe fondate de Alexandru Macedon în timpul campaniei sale de cucerire a Orientului (333-323 î.Hr.). Cel mai important este orașul situat în Delta Nilului, care după moartea sa a devenit capitala statului ptolemeic și, prin dezvoltarea sa, principalul centru al culturii elenistice.

„**ALEXANDRIA**”, roman popular, scris în sec. III î.Hr. în plină epocă elenistică și care povestea viața lui Alexandru Macedon. A cunoscut o largă răspândire în Antichitate și în Evul Mediu.

ALEXANDRU I (1777-1825), țar al Rusiei (1801-1825) din Dinastia Romanovilor. A aderat la cea de-a treia coaliție împotriva lui Napoleon. După eșecul rusesc al acestuia din 1812, a participat la eliberarea Europei (Leipzig 1813, campania din Franța 1814).

A pus bazele Sfintei Alianțe, alături de suveranii Prusiei și ai Austriei.

ALEXANDRU I (1893-1920), rege al Greciei (1917-1920), fiul lui Constantin I.

ALEXANDRU II (1818-1881), țar al Rusiei (1855-1881) din Dinastia Romanovilor. Fiul lui Nicolae I, a fost artizanul unor mari reforme: abolirea sclaviei, egalitate în justiție, o reîmpărțire teritorială a țării și obligativitatea serviciului militar. Învingător în războiul ruso-turc din 1877-1878. A fost asasinat.

ALEXANDRU III (1845-1894), țar al Rusiei (1881-1894) din Dinastia Romanovilor. Fiul lui Alexandru II, a dus o politică de aspirare și a pus bazele unei alianțe franco-ruse (1891-1894).

ALEXANDRU ALDEA, domn al Țării Românești (1431-1436), fiu al lui Mircea cel Bătrân, care l-a asociat la tron. A cedat în fața pretențiilor turcești.

ALEXANDRU CEL BUN, domn al Moldovei (1400-1432). A obținut tronul cu ajutorul lui Mircea cel Bătrân. În timpul său, Patriarhul de la Constantinopol a recunoscut Mitropolia de la Suceava (1401). A sprijinit dezvoltarea comerțului intern și extern prin acordarea de privilegii și a urmărit și întărit independența țării prin consolidarea statului feudal centralizat. S-a implicat și în problemele interne ale vecinilor, ajutându-i pe polonezi în lupta împotriva Cavalerilor Teutoni în bătălia de la Grünwald (1410) și Marienburg (1422). În timpul domniei sale turcii atacă pentru prima dată Moldova (1420), fiind însă învinși.

ALEXANDRU I DE BATTENBERG (1857-1893). Primul prinț al Bulgariei (1879-1886).

ALEXANDRU JAGELŁO (1461-1506), mare duce al Lituaniei (1492-1506) și rege al Poloniei (1501-1506).

ALEXANDRU I KARAGHEORGHEVIČ (1888-1934), rege al Iugoslaviei (1929-1934) și al regatului sârbo-croato-sloven (1921-1929). A practicat o politică centralizată, pentru care a fost asasinat în cadrul unei vizite oficiale la Marsilia.

ALEXANDRU LĂPUȘNEANU, domnitor al Moldovei (1552-1561, 1564-1568). A sprijinit comerțul și a luptat împotriva mării boierimi. Față de turci a dus o politică de nesupunere, dar în final s-a văzut obligat să plătească tribut. Protector al Bisericii Ortodoxe. A mutat capitala Moldovei de la Suceava la Iași (1566).

ALEXANDRU MACEDON (356-323 î.Hr.), personalitate marcantă a Antichității, rege al Macedoniei (336-323 î.Hr.), al Persiei, faraon al Egiptului și conducătorul Greciei (336-323 î.Hr.). A format în numai 13 ani cel mai mare imperiu al Antichității. Personalitate puternică, nelipsindu-i voința, a rămas un model de comandant militar. Învingând la Granicos (334 î.Hr.), la Issos (333 î.Hr.) și la Gaugamela (331 î.Hr.) oștile persane, a ajuns până în India. Neavând însă o bază economică unitară și reprezentând o uniune militar-administrativă neuniformă, statul creat de el s-a destrămat imediat după moartea sa. Epoca deschisă de el se numește elenistică.

ALEXANDRU I OBRENOVIČ (1876-1903), rege al Serbiei (1889-1903).

ALEXEI MIHAILOVICI (1629-1676), țar al Rusiei (1645-1676). A fost tatăl lui Petru cel Mare. Politica sa a centralizat aparatul de stat, a întărit privilegiile nobiliare, făcând trecerea la absolutism. În timpul său Ucraina